

מעוף ומעשה

כתב עת לעיון ולמחקר

בנושא: הערכה בחינוך

מס' 15

תשע"ג 2013

עורכת: ד"ר שרה זמיר

המכללה האקדמית אחוה

מעוף ומעשה

המכללה האקדמית אחוה

מס' 15

תשע"ג 2013

מערכת כתב העת

יו"ר המערכת: ד"ר שרה זמיר

חברי המערכת (עפ"י סדר א"ב):

פרופ' עליאן אלקרינאוי, ד"ר אורית אבידב-אונגר, פרופ' עדה אהרוני, פרופ' אפרים בן ברוך, ד"ר מריטה ברבש, ד"ר ראיסה גוברמן, מר בועז דהן, פרופ' תמר הורוביץ, ד"ר אירנה וולדימירסקי, פרופ' יעקב עירם, ד"ר היידי פלביאן, פרופ' יצחק פרידמן, ד"ר עדנה רובין, ד"ר סמדר שרגא - מגן

מערכת המומחים לגיליון: הערכה בחינוך

יו"ר המערכת המומחית: פרופ' יצחק פרידמן

חברי המערכת המומחים (עפ"י סדר א"ב):

ד"ר שלומית אבדור, ד"ר אריאלה טייכמן-וינברג, ד"ר יעל כהן-עזריה

רכזת המערכת: גב' חנה אבוחצירא

עריכה לשונית והגהה עברית: ד"ר סמדר שרגא-מגן וד"ר דורון דן

עריכה לשונית והגהה באנגלית: ד"ר ברברה קולן

עיצוב ועריכה: אירנה פאינשטיין, היחידה לשיווק, פרסום והוצאה

לאור, המכללה האקדמית אחוה

עיצוב הכריכה: דגנית צור, היחידה לשיווק, פרסום והוצאה לאור,

המכללה האקדמית אחוה

הפקה: סברינה גבר, מנהלת היחידה לשיווק, פרסום והוצאה

לאור, המכללה האקדמית אחוה

הוצאה לאור: המכללה האקדמית אחוה

דפוס: דפוס אילן

ISSN: 0793-3355

©

כל הזכויות שמורות

המכללה האקדמית אחוה

ד.ג. שקמים 79800, טל' 08-8588044

כתובתנו באינטרנט: <http://www.achva.ac.il/category/library>

דבר העורכת

הערכה היא חלק בל ינותק משדה החינוך, אולם על מנת להחשיבה כמשפרת וכמקדמת תהליכי חינוך, עליה לעמוד בתנאים דקדקניים: עליה להיות תקפה ומהימנה, מושתתת נתונים, רלוונטית, אחראית, הוגנת, מדווחת כהלכה וישימה.

ההחלטות הבולטות ביותר בנוגע להערכה בשדה החינוך התקבלו על ידי כוח המשימה הלאומי לקידום החינוך בישראל ("וועדת דברתי"), שמונתה על ידי שרת החינוך במטרה לגבש מדיניות כללית עבור מערכת החינוך. לאחר דיונים רבים ופרסום דוח הוועדה בשנת 2004. נראה כי המלצותיה המשמעותיות והמיושמות ביותר נוגעות לתחום ההערכה בחינוך, ובעיקר לשלושה היבטים עיקריים:

המלצה אחת הייתה להקים גוף הערכה בלתי תלוי. ואכן, אחת התקנות שתיקן משרד החינוך בעקבות הדוח הייתה להקים את הראשות הארצית למדידה ולהערכה – ראמ"ה. כפי שמצוין באתר המרשתת (האינטרנט) שלה, ראמ"ה מגדירה את מטרתה כ"הערכה בשירות הלמידה" וכמיועדת לתרום לשיפור מערכת החינוך.

המלצה שנייה, עסקה בהכשרה בתחומי המדידה וההערכה כחלק אינטגרלי מהכשרתם האקדמית של המורים. המלצה זו מיושמת זה מכבר בין כותלי המכללה האקדמית אחוה - זה שני עשורים לימודים אלה הם חלק מהכשרתם של פרחי ההוראה לתואר ראשון ומהכשרתם של תלמידי התואר השני בבית הספר למנהל מערכות חינוך מיום הקמתו.

ההמלצה השלישית עסקה בהכשרה אקדמית של מומחים בתחום ההערכה, כדי שישמשו כזי הערכה ומדידה בכל בית ספר ובכל מנהל חינוך אזורי. גם המלצה זו ממומשת במכללה האקדמית אחוה הלכה למעשה – השנה נתחה במכללה זו (במסגרת היחידה ללימודי תעודה והשתלמויות) תכנית התמחות בהערכה ומדידה בית ספרית, בפיכוח ראמ"ה.

הגיליון הבא, שיראה אור בתשע"ד, יוקדש לנושא "הכשרת מורים". העורך האורח האחראי של גיליון זה יהיה ד"ר רוני ריינגולד. הגיליונות הבאים, החל משנת תשע"ה, יחולקו לשניים: חלקו הראשון של הגיליון יוקדש לעיסוק בנושא מרכזי כלשהו, וחלקו השני יאגד מספר מאמרי הגות ומחקר בתחומים שונים. כל המאמרים יעברו תהליך שיפוט קפדני, כמיטב המסורת של גיליונות "מעוף ומעשה".

פרטים בדבר אופן הגשת המאמרים מפורסמים באתר המכללה <http://www.achva.ac.il> (כפתור "כתב העת מעוף ומעשה"). לפרטים נוספים ניתן לפנות לגבי חנה אבוחצירא,

רכזת המערכת chanamaof@gmail.com

ד"ר שרה זמיר,

עורכת "מעוף ומעשה"

המכללה האקדמית אחוה.

דבר עורך הגיליון

ההערכה היא רכיב חשוב מאוד בקיומו ובתפקודו של כל ארגון, ובכלל זה כמובן גם בקיומו ובתפקודו של ארגון חינוכי. מתכנני תכניות ומבצעייהן יכולים להפיק תועלת רבה, אם ידעו מהם ההיבטים החזקים והמועילים של תכניותיהם ופעולותיהם. ההערכה תספק להם ידיעה, מבוססת על עובדות, בדבר הצורך להשביח או לערוך שינויים בחלקים או בהיבטים שונים בפעולותיהם כדי להשיג שיפור והצלחה. כיוון שכך, חשיבותה של ההערכה, על היבטיה השונים, זוכה להכרה בעולם ובישראל בעשרות השנים האחרונות, כאמצעי של בקרה, אחריותיות וגילוי ציבורי נאות. ייעוד זה של ההערכה מציב בפני העוסקים בה אתגר מקצועי ואחריות רבה.

החוברת הנוכחית כוללת שמונה מאמרים, שעניינם הערכה על היבטיה השונים, פרי כתיבתם ומחקריהם של מורים וחוקרים במכללות ובאוניברסיטאות בישראל. המאמרים הללו מכוונים בעיקר למורים ולאנשי חינוך בתפקידי מנהל וארגון, אך ימצאו בהם עניין כל העוסקים בתחומי החינוך השונים.

המאמר הפותח את החוברת המיוחדת, של יצחק פרידמן, מתמקד בחשיבותה של ההערכה לארגון, ובמיוחד לעבודת המורה בכיתה. המאמר מנסה להשיב על השאלות מהי הערכה ומהי תרבות ארגונית של הערכה מעצבת בכיתה, ומבקש להצביע על דרכים להטמיע את ההערכה בתרבות הארגונית בבית הספר. מיד לאחר המאמר הפותח מופיעים שלושה מאמרים, שעניינם הערכת תהליכים חינוכיים וכמו כן הערכתם של כלים ותהליכי הערכה ("הערכה של ההערכה"). מאמרן של סוזי לויאן ושרה זמיר מבקש לבחון את האופן שבו מורים מתמחים מעריכים את הכלי החדש, שפותח על ידי הרשות הארצית למדידה ולהערכה ומשרד החינוך, ונועד להעריך את תפקודם של מורים. במיוחד ביקשו החוקרות לדעת כיצד המורים המתמחים תופסים את הכלי להערכת המורים, והאם הם רואים אותו ככלי לשיפור ההוראה ולפיתוח פרופסיונלי או ככלי המאיים על עבודתם ועל מעמדם האישי והמקצועי. יעל עזריה-כהן בחנה באופן ביקורתי את השיטה לבחירת המועמדים לכניסה ללימודים באוניברסיטאות ובמכללות. שיטה זו, הפועלת שנים רבות מאוד ונתפסת כמאיימת ביותר על מועמדים רבים, אכן ראויה להתבוננות רעננה. החוקרת עשתה זאת, בחנה דרך שונה למיון מועמדים להשכלה הגבוהה והצביעו על יתרונותיה. מן המפורסמות הוא שמבחנים "חשובים", שפעמים הם גם רבי סיכון לנבחנים ולמערכת כולה, משפיעים על תכניות הלימודים ועל המתרחש במערכת החינוך. אביבה קליגר בחנה בהקשר זה את השפעתם של המבחנים הבין-לאומיים (פיזה, טימס, סייטס ופירלס), הבודקים בקיאות בתחומי

ידע כמו מתמטיקה ומדעים, על מדיניות מערכת החינוך ועל תכניות הלימודים בישראל.

שלושה מאמרים עוסקים בהערכת תכניות לימודים והוראה. שלומית אבדור מדווחת על הערכת מודל ייחודי להכשרת אקדמאים להוראה. היא מעלה לדיון ציבורי את בעיית הנתק הקיים בין הלימודים העיוניים במכלול מקצועות החינוך לבין ההתנסות המעשית בעבודת ההוראה ומדגישה את הצורך להתמודד באופן מושכל עם נתק זה. כמו כן, היא עוסקת גם בשאלת מהותם של יחסי הגומלין וחלוקת התפקידים שבין המדריך הפדגוגי, פרח ההוראה והמורה החונך המאמן. עירית ששון וכרם ורסנו-מור העריכו במאמרו את הגישה החינוכית של בית הספר הדמוקרטי הפתוח "כנף" שבצפון הארץ, מנקודת מבטם של בוגריו. מחקרן מדגיש את החשיבות שבבחינת סוגיות חינוכיות באמצעות כלים מדעיים אובייקטיביים, שעל פיהם אפשר לקבל החלטות חינוכיות. ניצה דוידוביץ' ואלעזר לשם בחנו את הקורסים המתוקשבים ("פרויקט רוסיה" של האוניברסיטה הפתוחה), כשהם מתמקדים במאפייני המשתתפים בפרויקט ובציפיותיהם. ממצאי מחקרם עשויים לסייע בקבלת החלטות בדבר השימוש בטכנולוגיה ככלי בהוראה ובלמידה.

עניינו של המאמר המסיים את החוברת הוא מהותו ותוכנו הרצוי של פרק הדיון במאמר מדעי, שבדרך כלל מסיים את המאמר. המאמר מבחין בין מחקר כמותי למחקר איכותני בכל הנוגע לפירוש ממצאי מחקר ולקביעת מקומם של ממצאים אלה בשדה המחקר. המאמר מציג תיאור מפורט של המבנה והתוכן של פרק הדיון במאמר מדעי – מה ראוי ומה איננו ראוי להיכלל בו.

פרופ' יצחק פרידמן

עורך אורח

גיליון הערכה ומדידה בחינוך

המערכת המייעצת (ע"פ סדר א"ב)

פרופ' אייזנברג טד

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ד"ר ברוך רחל

המכללה האקדמית אחוה

ד"ר בר יוסף נורית

מכללת סמינר הקיבוצים

ד"ר אתי גרובגלד

המכללה האקדמית אחוה

ד"ר דיקמן נעמי

אוניברסיטת בר-אילן, הפקולטה לרפואה בגליל

ד"ר חן מירב

המכללה האקדמית תל-חי

ד"ר כהן-עזריה יעל

המרכז האקדמי ירושלים-מכון לנדר, המכללה האקדמית אחוה, אוניברסיטת תל-אביב.

פרופ' כפיר דרורה

המכללה האקדמית בית ברל

ד"ר לוי פלדמן אירית

מכללת סמינר הקיבוצים

ד"ר לוי-רוזליס מירי

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב ומכון דוידסון לחינוך מדעי

ד"ר פלביאן היידי

המכללה האקדמית אחוה

ד"ר שילוח יעל

המכללה האקדמית בית ברל

מחברי המאמרים – תאורי תפקיד ומעש

ד"ר שלומית אבדור: מרצה בכירה במכללה האקדמית אחוה. תחומי התמחות בהוראה ובהנחה: הערכה כמנוף לפיתוח תהליכי איכות במערכות חינוך, פיתוח פרופסיונאלי של מורים - מתיאוריות וגישות לממצאי מחקרים. נושאים עיקריים בתחום המחקר האקדמי והיישומי: רצף הכשרה ופיתוח מקצועי של מורים - מרעיון לביצוע; מסגרות לפיתוח מקצועי של מורים - מבנה, תהליכים ותוצרים; מודלים בהכשרת מורים; הערכת ההוראה במערכות אקדמיות.

דוא"ל: savdor@netvision.net.il

ד"ר ניצה דויזוביץ: מנהלת היחידה לפיתוח אקדמי במרכז האוניברסיטאי אריאל. בין פעילויותיה: מנהלת תהליכי הערכת איכות, פיתוח תכניות לימודים אקדמיות, קידום ההוראה האקדמית, העמקת תודעת השואה והזהות היהודית וחינוך לערכים. תחומי עניין מחקריים: ההשכלה הגבוהה, מדדי איכות, ביצוע והערכה באקדמיה וערכים בחינוך.

דוא"ל: d.nitza@ariel.ac.il

כרם ורסנו-מור: בעלת תואר שני מחקרי, שהתקבל בהצטיינות, מטעם החוג לבריאות נפש קהילתית, אוניברסיטת חיפה. בעבר עבדה במשרד הבריאות כמתאמת סל שיקום וכן בתפקידים שונים במערך השיקום הקהילתי. כעת, משמשת כרכזת מקצועית ומדריכת עובדים בחברה הנותנת שירותי שיקום תעסוקתי וליווי יזמים עבור מתמודדים עם פגיעה נפשית. עוסקת בדרמה- תרפיסטית ובטיפול רגשי באוכלוסיות מגוונות ובטווח גילאים רחב.

דוא"ל: keremv@gmail.com

ד"ר שרה זמיר: ראש תכנית מנהל החינוך לתואר ראשון במכללה האקדמית אחוה וראש תכנית ההתמחות בהערכה ומדידה במכללה האקדמית אחוה. מרצה בתכנית חברה, מנהל ומדיניות החינוך- לתואר שני, באוניברסיטת בן גוריון באילת. עורכת כתב העת "מעוף ומעשה".

דוא"ל: sara_zamir@achva.ac.il

ד"ר יעל כהן-עזריה: דוקטור בתחום הערכת הישגי תלמידים ומוסמכת החוג לתכנון לימודים והוראה, במגמה לשיטות מחקר מדידה והערכה, אוניברסיטת תל-אביב. מרצה במרכז האקדמי ירושלים-מכון לנדר, בתכנית לתואר ראשון 'חינוך וחברה', בתחומי

תכנון לימודים והערכה חינוכית. מרצה בתחום הערכת הישגי לומדים, ביחידה להכשרת הוראה, בבית-הספר לחינוך של אוניברסיטת תל-אביב. בנוסף, עובדת ביחידות לפיתוח מקצועי לעובדי הוראה: מרצה במכללת אחווה, בתכנית ההתמחות לרכזי הערכה, בתחומי מדידה והערכה חינוכית; מנחה באוניברסיטה הפתוחה, בהשתלמויות לעובדי הוראה לדרגה 8 באופן חדש- 'מחקר פעולה- מורה חוקר את עשייתו'.

דוא"ל: cohen@post.tau.ac.il

סוזי לויאן: בעלת תואר שני במנהל מערכות חינוך מטעם מהמכללה האקדמית אחווה. מנהלת חטיבת הביניים בבית הספר "רמון" בגדרה.

דוא"ל: avil2004@bezeqint.net

פרופ' אלעזר לשם: ראש בית הספר לעבודה סוציאלית, המרכז האוניברסיטאי אריאל. פרופסור אמריטוס של בית הספר לעבודה סוציאלית ורווחה חברתית ע"ש פאול ברוואלד, האוניברסיטה העברית בירושלים. תחומי עניין מחקריים: הגירה וקליטה, תקשורת בין תרבותית, מדיניות חברתית ושרותי אנוש.

דוא"ל: leshemel@mscc.huji.ac.il

פרופ' יצחק פרידמן: ראש בית הספר למינהל מערכות חינוך במכללת אחווה. לשעבר מנהל מכון הנרייטה סאלד וחוקר בכיר בו, פרופסור חבר נלווה בבית הספר לחינוך של האוניברסיטה העברית, יועץ שרת החינוך ומנכ"לית משרד החינוך, ראש אגף התלמידים במשרד החינוך והתרבות. תחומי מחקר והתמחות אקדמית: פסיכומטריקה, מדידה והערכה של תכניות חברתיות וחינוכיות, פסיכולוגיה ארגונית במערכות מנהליות ציבוריות (התמקדות בבתי ספר ובמערכות חינוך), קבלת החלטות, נרקיסיזם ואלטרואיזם בקרב מורים ומנהלים, קשרי בית ההורים ובית הספר, בתי ספר קהילתיים, פיקוח ועבודת המפקח במערכת החינוך.

דוא"ל: f_isaac@netvision.net.il

ד"ר אביבה קליגר: ד"ר אביבה קליגר מרצה בכירה במכללה האקדמית בית ברל. ראש התכנית לתואר שני מוסמך בהוראה (M.Teach), ראש המסלול העל יסודי וחברת צוות הניהול בבית ספר לחינוך. חוקרת בתחומי הוראת המדעים, פיתוח מקצועי של מורים ופרחי הוראה ושילוב טכנולוגיה בהוראה.

דוא"ל: aviva.klieger@beitberl.ac.il

ד"ר עירית ששון: ד"ר עירית ששון משמשת כמנהלת המרכז האקדמי לנוער ע"ש סידני וורן במכללה האקדמית תל-חי, מרצה בחוג לחינוך וחוקרת במכון לחקר הגולן. את שלושת תאריה בהוראת המדעים קיבלה מהמחלקה להוראת המדעים והטכנולוגיה בטכניון. נושאי המחקר המרכזיים בהם היא עוסקת הם פיתוח חשיבה מסדר גבוה, הערכה ומדידה בחינוך וסביבות למידה ממוחשבות.

דוא"ל: iritsa@telhai.ac.il

תוכן העניינים

	הערכה מעצבת כתרבות ארגונית: הכיתה במוקד
1	פרופ' יצחק פרידמן.....
	מטה-הערכה:
	כיצד מעריכים המורים המתמחים את הכלי החדש להערכת מורים?
15	סוזי לויאן וד"ר שרה זמיר
	ניבוי הצלחה בלימודים באקדמיה:
	ממוצע הישגים לעומת הצטיינות בתחומים ספציפיים
44	ד"ר יעל כהן-עזריה.....
	מבחנים בין-לאומיים כסטנדרטים למערכת החינוך
79	ד"ר אביבה קליגר
	מחקר הערכה: הצלחות ומהמורות בפרויקט ניסויי להכשרת אקדמאים
	להוראה בדגם המבוסס על עקרונות של בתי ספר לפיתוח פרופסיונאלי
109	ד"ר שלומית אבדור
	הערכת בית הספר הדמוקרטי: נקודת המבט של הבוגרים
146	ד"ר עירית ששון וורסנו-מור כרם.....
	טכנולוגיה במבחן: בחינה אמפירית של קורסים מתוקשבים
	ב"פרויקט רוסייה" של האוניברסיטה הפתוחה
173	ד"ר ניצה דוידוביץ ופרופ' אלעזר לשם
	פרק ה"דיון" בדוח מחקר, במחקר הערכה ובמאמר מדעי אמפירי
207	פרופ' יצחק פרידמן.....

